

κλίματος, καθίσασιν αναγκαίαν τὴν προτίμησιν τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ εἶδους τῆς τροφῆς. Ἐν ᾧ οἱ κάτοικοι τῶν ἐψυγμένων κλιμάτων καταναλίσκουσι μεγίστην τροφίμων ποσότητα, εἰς δ' Ἐσκιμῶ ἐν μιᾷ μόνῃ ἡμέρᾳ καταβροχθίζει εἰκοσι λίτρας κρέατος, οἱ τῶν τροπικῶν χωρῶν κάτοικοι, ὁ Ἰνδὸς ἢ ὁ Ἀραβὴ ἐπὶ παραδείγματι, ἐπὶ μίαν ὀλόκληρον ἡμέραν δύνανται νὰ συντηρηθῶσι δι' ἐλαχίστης δόξης, δουράχ, ἢ σίτου. Ἄλλως δὲ ὁ ἄγριος δὲν δοκιμάζει τὴν ἀνάγκην τῆς ποικιλίας ἐκείνης τῆς τροφῆς, ἐξ ἧς προήλθεν ἡ τῶν Εὐρωπαϊῶν περὶ τὴν γεῦσιν λεπτότης. Ὁ κύκλος τῶν τροφίμων παντὸς ἀγρίου ἢ βαρβάρου λαοῦ, ἐστὶ συνήθως λίαν σμικρὸς, περιορίζεται δὲ εἰς τὰ προϊόντα τῆς γῆς. Ἐκ τούτου δ' ἐξηγεῖται πῶς οἱ ἀρχαῖοι ἠδυνήθησαν νὰ διακρίνωσι πλείστους ὅσους λαοὺς διὰ τοῦ εἶδους τῆς ἰδιαζούσης ἐκάστῳ τροφῆς. Διόδωρος ὁ Σικελιώτης, περιγράφων τὰ κατ' Ἀφρικὴν ἔθνη, ἀναφέρει τοὺς *Ριζογάρους*, τοὺς ἐκ ριζῶν ζῶντας, τοὺς *Σπερματογάρους*, τοὺς ἔχοντας δῆλον ὅτι τροφήν τοὺς καρποὺς τῶν δένδρων, τοὺς *Υλογάρους*, τοὺς ζῶντας ἐκ βλαστῶν τῶν δένδρων, τοὺς *Στρουθιογάρους*, τοὺς τρώγοντας κρέας στρουθοκαμήλων, τοὺς *Ακριδογάρους*, τοὺς τρώγοντας ἀκρίδας, τοὺς *Χελινογάρους*, τοὺς τρώγοντας χελῶνας, τροφήν καὶ νῦν ἐν χρήσει παρὰ τοῖς πρὸς νότον τοῦ Μουρζούκ οἰκοῦσι φύλοις καὶ ἐν τῇ ἀρχαιότητι παρὰ τοῖς *Νασσαμῶσι*, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἡροδότου, καὶ τοὺς *Ἰχθυογάρους*, τοὺς ἐξ ἰχθύων ζῶντας. Καὶ σήμερον δὲ ὑπάρχουσιν εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ Περσικοῦ κόλπου λαοὶ, ὧν ἡ τροφή καθ' ὀλοκλήριον συνίσταται ἐξ ἰχθύων, ὡς ἐπὶ Ἡροδότου. Ἐπίσης οἱ Γροελλανδοὶ, οἱ Τσουχτσῆς, οἱ Πεσεραῖοι τρέφονται ἐξ ἰχθύων καὶ θαλασσιῶν ζῶων. Τοιαύτη ἦτο καὶ ἡ ἀρχικὴ τροφή τῶν κατοίκων τῶν περὶ θαλασσιῶν μερῶν, οἵτινες ἐκτὸς τῶν ἰχθύων ἔτρωγον καὶ τὰ κογχύλια τὰ ὑπὸ τῆς θαλάσσης ἐκβραζόμενα. Τὰ γνωστότατα *Kioekkenmoeddings* τῆς Ἰουτλάνδης, (σωρεία κογχυλῶν, τέφρας καὶ τεμαχιῶν ἀγγειοπλαστικῆς), εἰς τὴν λιθίνην ἀνήκοντα ἐποχὴν, εἰσὶν ἐν τῶν περιεργότερων τεκμηρίων τῶν μαρτυρούντων τὸ εἶδος τοῦτο τῆς τροφῆς. Ἡ σωρεία αὕτη τῶν κογχυλῶν ὑπενθυμίζει τὰς ὑπὸ τῶν Cook καὶ Grey ὁμοίας σωρείας, τὰς παρατηρηθείσας παρὰ τὰς ἀγροίκους καλύβας τῶν νησιωτῶν τῆς Πολυνησίας.

Οἱ σσηπότες ἰχθύες εἰσὶ τροφή συνήθης παρὰ τοῖς κατοίκους τοῖς Ἰνδο-Κίνας καὶ τοῦ Ἰνδικοῦ ἀρχιπελάγους· ἀποτελεῖ δὲ τὴν βᾶσιν τοῦ *γκάπι* τῶν Βαρμάνων καὶ τοῦ *μπ. λαχάγκ* τῶν Μελαιῶν. Οἱ θηρευτικοὶ λαοὶ προτιμῶσι τὰ ἀγρίμια, οἱ δὲ ποιμενικοὶ ἢ κτηνοτρόφοι τὸ κρέας τῶν ποιμνίων τῶν ἢ τῶν οἰκιακῶν ζῶων. Οἱ Κομάγγαι καὶ πολλὰ ἄλλα Ἰνδικὰ φύλα δὲν

γνωρίζουσι σχεδὸν ἑτέραν τροφήν ἐκτὸς τοῦ κρέατος τῶν βονάσων, ὧν ἡ θήρα εἶναι ἡ μόνη ἐνασχόλησις τῶν. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον οἱ λαοὶ τῆς Σιβηρίας καὶ οἱ Λάπωνες ζῶσιν ἐκ ταρανδείου κρέατος, οἱ δὲ Καλμουκοὶ (οἱ ἱπποφάγοι Σκῦθαι τοῦ Πτολεμαίου) ἐξ ἱππείου. Πολλοὶ τῶν κατοίκων τῆς Πολυνησίας, παρ' οἷς τὰ μαστοπόρα εἰσὶ σπανιώτατα, ἔτρωγον κύνας, ὧν τὸ κρέας καθίστατο ἥττον τραχὺ, ἕνεκα τῆς φυτικῆς τροφῆς, δι' ἧς ἀποκλειστικῶς ἔτρεφον αὐτοὺς. Ὁ ἄνθρωπος δὲν ἔτρωγε μόνον τὸ κρέας τοῦ ζώου, ἀλλὰ μετ' ἀπληστίας κατεβρόχθιζε καὶ τὸν μυελὸν τῶν ὀστέων, ἅτινα ἔτεμε διὰ τῆς λιθίνης αὐτοῦ μαχαίρας, ὡς τεκμηριοῦσι τὰ λείψανα τὰ εὐρεθέντα πλησίον μνημείων τῆς λιθίνης ἐποχῆς, καὶ ὡς μαρτυρεῖ καὶ ὁ Προκόπιος περὶ τινῶν λαῶν τῆς Σκανδιναυίας, οἵτινες ἔτρεφον οὕτω τὰ τέκνα τῶν.

Τὰ πτηνὰ ἅτινα διὰ τῶν βελῶν αὐτοῦ ἐτόξευεν ὁ ἄγριος, ἐχρησίμευον ἐν μέρει καὶ πρὸς τροφήν αὐτοῦ. Μόνοι οἱ ἐντελῶς ἄγριοι λαοὶ, οἵοι οἱ Γκαρόου τοῦ Ἀσσάμ, φυλαί τινες τῶν ἐνδοτέρω τῆς Σουμάτρας, οἱ νησιῶται τοῦ Ἀνδαμάν, πολλὰ φυλαὶ τῆς Ὠκεανίας ἢ τῆς Ἀφρικῆς τρώγουσιν ὄφεις, φρύνους καὶ ἄλλα ἐρπετά. Ὑπάρχουσιν ἐν τούτοις ζῶα τινὰ τοῦ εἶδους τούτου, οἱ ἀλλιγάτωρες ἐπὶ παραδείγματι καὶ οἱ κροκόδειλοι, ὧν αἱ σάρκες ἐπιζητούνται ὡς τροφή καὶ παρὰ τινῶν πεπολιτισμένων λαῶν. Εὐρίσκονται δὲ καὶ τινὰ φύλα, ὡς οἱ Ναγκὰς τοῦ Ἀσσάμ, καὶ τινες λαοὶ τῆς Ἀμερικῆς, ἀρκούντως ἀπεκτηνωμένοι, ὥστε τρώγουσι καὶ αὐτὰ τὰ ἔντομα, ὧν τὰ ὠὰ χρησιμεύουσιν ὡσαύτως ὡς τροφή εἰς τινὰς χώρας. Πλείστοι δ' ὅσοι ἄγριοι τρώγουσι ἀκόμη καὶ τὰ ἐπὶ τοῦ σώματος τῶν εὐρισκόμενα ἀκάθαρτα ζῴφια, ὡς ἐποιῶν οἱ *Φθειρογάροι*, περὶ ὧν ὁμιλοῦσιν οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς, καὶ ὡς συνειθίζουσι νὰ πράττωσιν οἱ πίθηκοι.

Παρὰ τοῖς γεωργικοῖς λαοῖς, μάλιστα ἐν τοῖς θερμοῖς κλίμασι, κυριωτέρα εἶναι ἡ φυτικὴ τροφή, προστιθεμένων ἐν μέρει εἰς αὐτὴν καὶ τῶν προϊόντων τῆς θήρας. Ἐν τοῖς εὐκράτοις κλίμασι, καὶ βαθμικῶν πρὸς βορρᾶν προχωροῦντες βλέπομεν ὅτι τὴν τροφήν κατὰ μέγα μέρος ἀπαρτίζει τὸ κρέας. Εἰς τῶν κυριωτέρων σκοπῶν τῆς γεωργίας εἶναι ἴσα ἴσα νὰ διαδόσῃ καὶ πολλαπλασιάσῃ διὰ τακτικῆς καλλιεργείας τὰ φυτὰ τὰ δυνάμενα νὰ ἐπαρκέσωσι πρὸς τροφήν ὀλοκλήρου λαοῦ, οἷα τὰ σιτηρὰ, ἐν γένει δὲ αἱ φυτικαὶ ἀλευρώδεις οὐσίαι. Ἐκ τούτου προέκυψεν ἡ ἀπὸ τῆς ἀπωτάτης ἀρχαιότητος καλλιέργεια παρὰ τοῖς ἰνδοευρωπαϊκοῖς λαοῖς τῆς κριθῆς, τοῦ σίτου, τῆς βρώμης καὶ τῆς ὀλύρας, ἧτις καλλιέργεια ἐπὶ μακρὸν ἔμεινεν ἄγνωστος καὶ εἰς λαοὺς γείτονας τῶν ἰνδοευρωπαϊκῶν, παρ' οἷς ἡ καλλιέργεια τῶν δημητριακῶν καρπῶν ἀ-

νεπτύχθη τεραστίως. Κατὰ τὴν ἕκτην μ.Χ. ἐκατονταετηρίδα, οἱ Ἀζοιοὶ, ἀπόγονοι τῶν ἀρχαίων Κόλχων, ἤγνούον καὶ αὐτὴν ἔτι τοῦ σίτου τὴν καλλιέργειαν, ἐλάμβανον δὲ τοῦτον ἐκ τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες πάλιν πρὸς ἀντάλλαγμα ἐλάμβανον δέρματα ἐν τῷ τόπῳ ἐκεῖνῳ κατεργασμένα. Ἐν ἀρχῇ περαιορίζοντο νὰ τρώγασιν τὸν σίτον ἐβρασμένον ἢ διαβεβρεγμένον, ὡς ἐποίουν οἱ Μαῦροι, κατὰ τὸν Προκόπιον, ἢ ὡς ἐξαιχλοουθοῦσι νὰ ποιῶσι συνήθως οἱ ἀπόγονοι αὐτῶν, οἱ Ἀραβες τῆς Ἀλγερίας. Ὁ *κυκεὼν*, τὸ ποτὸν, ἥπερ πολλάκις ἀναφέρεται ἐν τῇ ἀρχαιότητι, ἐν τῷ μύθῳ τῆς Δήμητρος καὶ τοῖς Ἑλευσινίοις μυστηρίοις διετήρει ἐν Ἑλλάδι τὴν ἀνάμνησιν τῆς ἀρχαίας ταύτης τροφῆς. Ἐτι καὶ σήμερον οἱ κάτοικοι τοῦ Θιβέτ καὶ οἱ Μογγόλοι ἔχουσι καθημερινὴν τροφήν κριθῆν πεφυργμένην, ἣν διαβρέχουσι δι' ὕδατος· καλοῦσι δὲ τὴν τροφήν ταύτην *τσάμπα*.

Ἐκατὸν ἔθνος, ἐκάστη φυλὴ, παρεδέξαστο θρεπτικά τινα φυτὰ, ἅτινα ἀποτελοῦσι τὴν βᾶσιν τῆς τροφῆς αὐτῶν. Ἐπεζήτησαν δ' οἱ λαοὶ πρὸ πάντων τὰ μᾶλλον εὐμοιροῦντα θρεπτικῶν οὐσιῶν.

Ἡ κριθὴ ἐκαλλιεργήθη ἐξ ἀρχαιοτάτων χρόνων ἐν Εὐρώπῃ, ἐπειδὴ εὐρέθη κριθὴ ἐν ἀγγείοις περιέχουσιν ἐρεβίνθους, ἄνισον καὶ ρίζας κοριανδρῶν, ἐν τοῖς ἐρεπιπίοις ἀρχαίας οἰκοδομῆς κεκαλυμμένης διὰ στρώματος ἡφαιστειῶν ἄμμου, ἔχοντος δεκαπέντε μέτρων πάχους, ἐν τῇ νήσῳ Θηρασίᾳ, παρὰ τὴν Θήραν. Ἐν Ἑλβετίᾳ μάλιστα, ἐν παλαφίτταις τῆς λιθίνης ἐποχῆς, συνήγαγον πλησίον κόκκων κριθῆς καὶ σίτου, βρώμην, πῖσκα, καὶ φακίας. Ἐξ ὧν προκύπτει ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐνωρὶς κατενόησεν ὅτι τὰ σιτηρὰ καὶ τὰ ὄσπρια εἰσὶ τὰ φυτὰ τὰ μᾶλλον εὐμοιροῦντα θρεπτικῶν οὐσιῶν. Ἔτεροι φυτικά οὐσίαι, οἱ καρποὶ, ἐχρησίμευσον ὡς τρόφιμα δευτερεύοντα, καὶ ἡ μικρὰ ἢ μεγάλη χρῆσις αὐτῶν ἐν τῇ τροφῇ ἐγένετο ἀναλόγως τῆς ἐποχῆς καὶ τοῦ τόπου.

Ἐν Ἀφρικῇ, ὅπως καὶ ἐν Εὐρώπῃ, οἱ δημοτικῶν καρποὶ ἀποτελοῦσι τὴν βᾶσιν τῆς τροφῆς. Ἄλλ' οὐχὶ πλέον ἢ κριθὴ καὶ ἡ ἄλυρα ὡς ἐν Σκανδιναυίᾳ καὶ Σικωτίᾳ. Ἡ καλλιέργεια τοῦ σίτου κρίνεται προτιμότερα ἐν τῇ βορείῳ Ἀφρικῇ ἐν δὲ τῇ νοτίῳ ἀντικαθίσταται διὰ τῆς καλλιεργείας ἐτέρας σιτηρῶν, τοῦ *σαργό*, τῆς *Ἀβυσσινιακῆς πένας* (*poa abyssinica*). Ἐν Σουδᾶν τὸ *δδχν* (*Penisetum typhoides*) ἀποτελεῖ τὴν βᾶσιν τῆς τροφῆς. Ἐν τῇ χώρᾳ τοῦ Ἄνω λευκοῦ Νεῖλου μόνον τροφήν οἱ κάτοικοι ἔχουσι τὸ *δουράρ*, γάλα καὶ ἀγριοκέρασα.

Ἐν τῇ μεσημβρινῇ Ἀσίᾳ ἡ ὄρυζα, ἥς ἡ καλλιέργεια μετηνέχθη καὶ ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀφρικῇ, εἶναι ἡ κατ' ἐξοχὴν τροφή· ἐν δὲ τῇ ἀρκτικῇ ἐπαναφαίνονται τὰ σταχυοειδῆ τῆς Εὐρώπης,

ἡ βρώμη καὶ ἡ κριθή. Παρὰ τοῖς Μυλαιοῖς τὸ ἴγναμον καὶ τὸ σαγότιον (τὸ ἀπὸ τῆς ἐντερικῆς τῶν φοινίκων ἄμιλου) ἀντικαθίστασι τὰ σιτηρὰ, ἐν δὲ τῇ Πολυνησίᾳ ὁ ἀρτόκαρπος ἐπαρκεῖ πρὸς τροφήν τῶν κατοίκων, ἀλλ' ἐν πολλαῖς νήσοις ἀναπληροῦται διὰ τοῦ *τάρο* (*Arum esculenta*) ἢ τῶν βολβῶν τοῦ *πίχα* (*tacca*).

Ἐν Ἀμερικῇ, ὁ ἀραβόσιτος ἐν τῇ μεσημβρινῇ ἡπείρῳ, τὸ μανιόκ καὶ ἡ πατάτα (ἰσπανικὸν γαιόμηλον) ἐν ταῖς μεταξὺ τῶν τροπικῶν χώραις, τὸ *Chenopodium quinoa* ἐν τῷ ἄνω Περού χορηγοῦσιν εἰς τοὺς κατοίκους τὴν ἀναγκαίαν τροφήν. Τέλος τὰ γαιόμηλα, ἐξ Ἀμερικῆς ἔχοντα τὴν καταγωγὴν, ἀλλὰ καλλιεργούμενα ἤδη εἰς πλεῖστα τοῦ κόσμου μέρη, διαφίλωνικοῦσιν ὡς πρὸς τὰς θρεπτικὰς αὐτῶν οὐσίας τὰ πρωτεῖα πρὸς τοὺς ἄλλων τούτων εὐμοιροῦντας δημητριακοὺς καρποὺς.

Δένδρα τινα, ἐν ᾧ χορηγοῦσι συγχρόνως διὰ τῶν ζύλων των πολύτιμον ὕλικον εἰς τοὺς κατοίκους τῶν χωρῶν, ἐν αἷς βλαστάνοσι, φέρουσι καὶ καρποὺς ἀφθονοτάτους, οἵτινες καθ' ὁλοκληρίαν σχεδὸν ἐξαρκοῦσιν εἰς τὴν τροφήν αὐτῶν. Οἱ φοίνικες, τὸ προϊόν τοῦ *δακτυλοφόρου φοίνικος* (*phoenix dactylifera*) εἶναι ἡ συνηθεστέρη τροφή τῶν λαῶν τῆς ἀρκτικῆς Ἀφρικῆς. Ἡ καστανέα ἐν Ἰταλίᾳ καὶ ἐν ταῖς ὀρειναῖς ἐπαρχίαις τῆς κεντρικῆς Γαλλίας παρέχει τροφήν εἰς τὰς ἀπόρους τάξεις. Ἐκ τῆς σημύδης οἱ Ἀἴοι καὶ οἱ Ἑσθονοῖς ἐξάγουσι ποτὰ, καυσόξυλα, καὶ χρώματα. Ὁ κοκοφοίνιξ, φυτὸν τῆς μεσημβρινῆς Ἀσίας, διαδεδομένον ὅμως ἤδη καθ' ὅλην τὴν ἐντὸς τῶν τροπικῶν ζώνην, παράγει καρποὺς, παρέχοντας εἰς τὸν ἄνθρωπον ἐνταυτῷ τροφήν ὑγιᾶ, χρῆσιμον ἔλαιον, καὶ ἀφθονὸν ποτὸν. Ἡ βιανανέα, ἥτις ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων τρέφει τοὺς λαοὺς τοῦ Ἰνδικοῦ ἀρχιπελάγους, ἐπεκταθείσης τῆς καλλιεργείας αὐτῆς ἐν πάσαις ταῖς ἐντὸς τῶν τροπικῶν χώραις, κατέστη εἰς πολλοὺς τόπους ἡ κυριωτέρα τῆς τροφῆς πηγή. Μία μόνη πηγάκη (Παραδεισὶα Μούσα-*Musa paradisiaca* = ἄγρια βιανανέα) δύναται νὰ ἐξαρκέσῃ εἰς τὴν τροφήν ἐνὸς ἀνθρώπου ἐν δικαστήματι ὁλοκληροῦ ἔτους.

Ἐν γένει δὲ οἱ λαοὶ, οἵτινες κατόρθωσαν διὰ τῆς καλλιεργείας νὰ πολλαπλασιάσωσι τὰ ἐδώδιμα φυτὰ, καὶ φροντίζουσι νὰ ἔχωσι τακτικὰς ἐτησίαις συναγωγὰς, ὑπερέχουσι κατὰ τὸν πολιτισμὸν τῶν ἀγνοούτων τὴν γεωργίαν, τοῦτο δὲ καταφανέστερον καθίσταται ἂν παραβάλωμεν τὰς Ἰνδικὰς φυλάς τοῦ Νέου κόσμου, παρ' αἷς καλλιεργεῖται ὁ ἀραβόσιτος, πρὸς τὰς ἀγνοούσας τὴν καλλιέργειαν αὐτοῦ.

Ἔτερα φυτὰ χορηγοῦσι τῷ ἀνθρώπῳ ποτὸν ἢ ἀπλῶς ἄρτυμα, ἀνάλογον τῷ μέλιτι, ὅπερ ὡς τοιοῦτον ἐνωρὶς ἐχρησίμευσεν. Τοιαῦτα εἰσὶ τὸ

στεροι συγγενείς του θύματος δικαιούνται να λάβωσι τὰς καλλιτέρας μερίδας. Παρ' ἄλλοις ἔθνεσιν, οἷον παρὰ τοῖς Ἰνδοῖς τῆς Γουιάνης, ἡ ἀνθρωποφαγία εἶναι ἀπλῆ ἐκδιέκτικος. Πᾶσα νίκη κατ' ἐχθρικήν ὀρδῆν πανηγυρίζεται δι' ἐνὸς γεύματος εἰς ὃ καταβροχθίζουσι τεμάχια τινὰ ἐκ τοῦ πτώματος αἰχμαλώτου τινός.

Ἐν τούτοις πρέπει νὰ ἀναγνωρίσωμεν ὅτι ἐὰν ἡ ἀνθρωποφαγία δὲν ὑπῆρξε συνέπεια ἀπορίας ζωικῆς τροφῆς, εἰς τινὰς ὅμως περιστάσεις διετηρήθη καὶ μάλιστα ἐπηρεάσθη ὡς ἐκ τῆς αἰτίας ταύτης. Εἰς τὰς νήσους τῆς Πολυνησίας ἐνθα τὰ μαστοφόρα ἦσαν σπανιώτατα, ἡ ἡδονὴ τῆς γνώσεως τῆς σαρκὸς τοῦ παρελθόντος νὰ τρώωσι τὸ πτώμα τοῦ ἐχθροῦ. Εἰς τὰς Φιγιδίας νήσους εἶδον ἀρχηγὸν τινὰ δεικνύοντα τὰ ὅσα 872 ἀτυχῶν οὗς ὁ πατήρ του εἶχε φάγει κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ζωῆς του. Τσαύτη κατανάλωσις ἀνθρωπίνης σαρκὸς δὲν δύναται νὰ ἐξηγηθῆ εἰμὴ ὑπὸ τῆς ἀνάγκης ζωικῆς τροφῆς. Διὰ τοὺς Κοβίους τῆς Ὑππίας, ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἀληθὲς κυνήγιον, καὶ οἱ ἄγριοι οὗτοι κηρύττουσι τὸν πόλεμον εἰς τὰς δρόμους φυλάς πρὸς μόνον τὸν σκοπὸν νὰ προμηθευθῶσιν ἀνθρωπίνην σάρκα· ἐὰν δὲ λάβωσι πλεοντέραν τῆς ἀρκούσης, τὴν ξηραίνουσι καπνίζοντες καὶ φυλάττοντες αὐτὴν ὡς προμήθειαν. Εἶδον εὐρωπαϊκούς τινὰς εἰξηνητλημένους ὑπὸ τῆς πείνης νὰ καταφρέγωσιν εἰς τὴν φοικώδη αὐτὴν τροφήν. Ἐν Αὐστραλίᾳ, κατόπιν λιμῶν, ἡ ἀνθρωποφαγία ἔλαβε πολλὰς φοικώδεις διαστάσεις. Τὴν σήμερον ἐπι ἡ φθορὰ αὕτη συνήθεια ὑφίσταται εἰς τινὰ μέρη τῆς Πολυνησίας καὶ τῆς Πασουασίας.

Ἡ προπαρασκευὴ τῆς τροφῆς ἐφευρε προῶρος τὴν χρῆσιν τοῦ πυρός καὶ τῆς καυσίμου ὕλης. Ἡ φλόξ παρήχθη κατ' ἀρχὰς οὐχὶ ἐκ τῆς συγκρούσεως λίθων χαλικοῶδων μετὰ σώματος στερεοῦ, ἀλλ' ἐκ τῆς προστρίψεως δύο ξύλων. Τοιοῦτος εἶναι ὁ τρόπος τοῦ ἀνάπτειν τὸ πῦρ τὸν ὁποῖον ἀναμνησκουσι τὰ ἀρχαῖα ἔθνη κατὰ τὸ Βέδα. Δύο τεμάχια ξύλου ἀπαρτίζουσι τὸ ἀρηνί, καὶ ἐκ τῆς προστρίψεως τῶν δύο τούτων τεμαχίων παράγεται τὸ θυσιαστήριον πῦρ.

Τὰ ξύλα ἤρκεσαν ἐπὶ πολὺν χρόνον ὡς καύσιμος ὕλη διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ ἀνθρώπου, διότι ἐν ἀρχῇ ἦσαν σχεδὸν ἄφθονα. Ἀλλ' οἱ ποιμενικοὶ λαοί, ἀναγκασθέντες χάριν τῶν ποιμνίων τὸν νὰ κατοικῶσιν ἀνοικτὰς πεδιάδας, προσέδραμον ταχέως εἰς ἄλλο εἶδος καυσίμου ὕλης· τὰ ζῶα τῶν παρέσχον εἰς αὐτοὺς τὴν ξηραίνουμένην κόπρον, ἥτις ἀντεκατέστησε δι' αὐτοὺς τὸ ξύλον. Ταύτης τῆς καυσίμου ὕλης ποιοῦνται εἰσέτι χρῆσιν πολλὰ ἀραβικὰ φυλάκι τῆς ἐρήμου, εἰς τὸ Θιβέτ, εἰς τὴν Μογγολίαν, ὅπου τὰ ἀργὰ συνάζονται μετὰ φροντίδος διὰ νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς τροφή τοῦ πυρός καὶ πρὸς διατήρησιν αὐτοῦ. Τὸ πῦρ ἄλλως τε δὲν ἐχρησί-

μευσε μόνον ὡς μέσον ἀναγκαῖον πρὸς ἐκδιώξιν τοῦ ψύχους καὶ ἐτοιμασίαν τῆς τροφῆς· λίαν προῶρος τὸ μετεχειρίσθησαν ὡς μέσον προστασίας ἐναντίον τῶν ἀγρίων ζῶων, ἐναντίον καὶ αὐτῶν τῶν ἐντόμων. Ὁ τρόπος διὰ τοῦ ὁποῖου ἐψήνον τὰς τροφάς, καὶ τὰ σκεῦη τὰ ὁποῖα μετεχειρίζοντο πρὸς τοῦτο, ἐπαισθητῶς μεταβλήθησαν μετὰ τὴν πρόδον τῆς κοινωνίας. Μὴ ἔχοντες κατ' ἀρχὰς οἱ ἄνθρωποι μήτε ἐστίας μήτε κλιβάνους ἔσκαπτον εἰς τὸ ἔδαφος ὅπην, ὅπου ἐναπέθετον συνήθως ἐπὶ κοιτίδος χαλκώδους τὸ μὴ διαμεμελισμένον ζῶον· ἐκάλυπτον ἀκολούθως τὸν λάκκον διὰ χύματος καὶ ἐπ' αὐτοῦ ἤναπτον ξύλα καὶ φύλλα. Τοιοῦτος εἶναι ὁ τρόπος τῆς ὀπτήσεως τὸν ὁποῖον μεταχειρίζονται εἰσέτι ἐνίοτε οἱ τοσοῦτον πιστοὶ εἰς τὰς ἀρχαίας συνηθείας χωρικοὶ τῆς Σαρδηνίας. Τὸν αὐτὸν περιῶπου τρόπον μετεχειρίζοντο καὶ οἱ νησιῶται τοῦ Ταίτι διὰ νὰ ψήνωσι τοὺς κύνας καὶ τοὺς χοίρους καὶ νὰ προετοιμάζωσι τὸ πίχα. ***

*Ἐστία συνήθεια.

Ἡ ἐν Περουπόλει Ἱστορικὴ Ἐταιρεία δημοσιεύει πολὺτιμον Συλλογὴν σπουδαίων καὶ ἐπισήμων ἐγγράφων ἀναφερομένων μὲν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ῥωσσίας, σχετιζομένων δὲ καὶ πρὸς τὴν ἡμετέραν ἰδίως κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Μ. Αἰκατερίνης καὶ Ἀλεξάνδρου τοῦ Α'. Ἐν τῷ τρίτῳ τόμῳ τῆς συλλογῆς ταύτης ὑπάρχει πολὺτιμον καὶ ἄγνωστον μέχρι τοῦδε ὑπόμνημα τοῦ Καποδιστρίου ἐπιγραφόμενον *Aperçu de ma carrière publique depuis 1798 jusqu'à 1822, à S. M. l'Empereur* καὶ συνταχθὲν ἐν Γενεύῃ τῇ 12^ῃ 24 Δεκεμβρίου 1826. Ἐν τῇ συνοπτικῇ ταύτῃ ἐκθέσει τοῦ πολιτικοῦ βίου του ὁ αὐτὸς ἄριστος Κυβερνήτης ἀφηγεῖται μετὰ τῆς χαρακτηριστικῆς τῆς ὕψους τοῦ ἀρελίας καὶ κομψότητος τὰς ἐν Ἐπτανήσῳ πρώτας ὑπηρεσίας του, τίνι τρόπῳ μετέβη εἰς Ῥωσίαν, καὶ ὅποιον μέρος ἔλαβεν εἰς τὰς μεγάλας διαπραγματεύσεις τῆς εὐρωπαϊκῆς διπλωματίας κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ αἰῶνος τούτου μέχρι τῆς στιγμῆς καθ' ἣν ἡ ἐκραγεῖσα ἡδὲ Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις τὸν ὑπεχρέωσε νὰ παραιτηθῆ ὀριστικῶς τῆς βωσσιακῆς ὑπηρεσίας, μὴ δυνάμενος εὐσυνειδήτως νὰ συμβιάσῃ τὰ καθήκοντα τῆς θέσεώς του μετὰ πρὸς τὴν πατρίδα ἀσθένειά του. Εἰς τὸν σκοπὸν τούτον ἀποβλέπει τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ὑπόμνημα οὗ τὸ συμπέρασμα καταχωρίζομεν καθ' ἣν ἐλάβομεν μεταφράζον αὐτοῦ παρὰ σεβαστοῦ φίλου τῆς Ἐστίας· μνησθόμενος δὲ ὅτι 19 τόμοι τῆς Συλλογῆς ταύτης ἀποστέλλονται ὅσον οὕτω εἰς τὴν Ἑθνικὴν Βιβλιοθήκην ἐπιμελεῖα τοῦ ἐν Περουπόλει Πρέσβευτος τοῦ Βασιλέως. Σ. τ. Δ.

ΑΝΕΚΔΟΤΟΝ ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΤΟΥ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΟΥ

«... Ἐπὶ τέλους ὁ Αὐτοκράτωρ μοι ἐχόρηγησεν ἢν τῷ εἶχον ζητήσῃ ἰδιαιτέραν ἀκρόασιν.

Ἄυτη διήρκεσεν ὑπὲρ τὰς δύο ὥρας. Μετ' ἀγαθότητος ἤκουσεν ὁ Αὐτοκράτωρ τὴν ἱστορικὴν ἀνακεφαλαιώσιν τῶν συμβάντων ἄτινα με εἶχον φέρε εἰς τὴν ὑπηρεσίαν Αὐτοῦ, καὶ τὴν πιστὴν ἀφήγησιν τῶν περιστάσεων δι' ὧν ἠτύχησα νὰ ἐργάζωμαι ὑπὸ τοὺς ὀφθαλμούς του. Τῷ ἀνέμνησα δὲ τὰς ἐξηγήσεις ἃς εἶχομεν λάβει ἐν Παρισίοις τῷ 1815, ὅτε ἠυδόκησε νὰ με διορίσῃ Γραμματεῖα τῆς Ἐπικρατείας.

Ἐντεῦθεν ὁρμώμενος τῷ ἀπέδειξα ὅτι τὸ